

Примљено : 25.09.2015			
ОРГ. ЈЕД.	Б р о ј	Прилог	Вредност

НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ ФИЛОЗОФСКОГ ФАКУЛТЕТА УНИВЕРЗИТЕТА У НИШУ

Одлуком Наставно-научног већа Филозофског факултета у Нишу, број 175/1-5-1-01, 16.09.2015. именовани смо за чланове Комисије за оцену и одбрану докторске дисертације кандидата **мр Аните С. Ђорђевић**, под називом: **„ПОРОДИЧНИ КОНТЕКСТ, АУТОРИТАРНОСТ И УСПЕШНОСТ У ВОЈНОЈ ПРОФЕСИЈИ“**.

На основу анализе докторске дисертације, Комисија подноси следећи

ИЗВЕШТАЈ

1. Обим и структура докторске дисертације

Докторска дисертација: „Породични контекст, ауторитарност и успешност у војној професији“, мр Аните Ђорђевић написана је на 272 стране текста. Након кратког сумарног представљања рада и најзначајнијих налаза у дисертацији су представљене следеће целине: Увод, Теоријски део, Методолошки део, Резултати истраживања, Анализа и дискусија, Закључак, Списак литературе и Прилози. У раду се налази седамдесет и пет (75) табела.

У *Уводу* (1-7) је укратко представљена основна идеја рада која се огледа у важности сагледавања породичног контекста као предиктора одабира и успешности у војној професији. С обзиром да су извршене бројне трансформације у оквиру војне професије, истраживање предуслова успешности је актуелно и значајно. Посебно треба нагласити да је реч о истраживању које на обухватан и систематичан начин испитује различите породичне чиниоце, који могу бити у вези са општим прилагођавањем војном позиву и успешним напредовањем у остваривању задатака и циљева војне службе. Наиме, у војној пракси, успешност официра сагледава се преко професионалних обележја официра, док кандидаткиња указује на важност породичног контекста официра за професионалну успешност. Овакав приступ је веома важан због специфичности војне професије која подразумева социјалну и личну одговорност, поштовање хијерархије војне организације, спремност на премештај по потреби службе, живот одвојен од породице, променљиво радно окружење и отежане услове рада, понекад опасне по здравље и живот. Самим тим основно истраживачко питање је: *Шта данас у савременој војној организацији представља капацитет појединца за прилагођавање војној професији и који фактори доприносе успешној каријери у војсци.*

Теоријски део (8-103) садржи три поглавља у којима се описују: породица из које испитаници потичу, као и васпитање у њој; ауторитарност као особина личности разматрана из угла различитих теоретичара и квалитет емотивних релација међу партнерима, у актуелним породицама испитаника или актуелним партнерским релацијама које нису озваничене браком.

Прво поглавље (8-55): *Породица и васпитни стилови родитеља* садржи приказне функције и улоге породице кроз време (8-11), различите теоријске приступе породици (12-17), као и разматрања њене васпитне улоге (18-21), родитељских циљеви и вредности, родитељских васпитних стилова, специфичних родитељских поступака (22-24), емпиријских истраживања породичних односа (25-34). Теорија родитељског прихватања/одбацивања Роналда П. Ронера, која је приказана у овом делу дисертације и која је основа употребљеног инструмента у истраживању и тумачења добијених налаза када је у питању породица порекла испитаника, јесте у основи социјализације и објашњава и предвиђа последице родитељског прихватања или одбацивања на сазнајни, емоционални и социјални развој детета, као и на функционалност и успешност у одраслом добу. Она је приказана на девет страна (35-43), а истраживања родитељских васпитних стилова у нашој војној средини на једанаест страна (44-55).

Друго поглавље (56-83): носи назив *Васпитање и ауторитарна структура личности*. У њему су приказане теорије ауторитарности, које формирање ауторитарне структуре личности виде у деловању породице и родитељских васпитних стилова, али и карактеристикама професионалног окружења, као и специфичног погледа на свет. Наводе се: Фромово схватање (58-61), Рајхово (61-62), схватања Адорна и сарадника (62-67), Хенри Мареја (68-69), Стенли Милграма (69-71), Абрахам Маслова (72-74), као и приказ истраживања ауторитарности у нашој војној средини (74-83).

Треће поглавље (84-103): носи назив *Породица, емотивни квалитет партнерских релација и успех у професији*. Ту је приказано деловања примарне породице на квалитет емотивних партнерских релација (84-96) и деловања емотивног квалитета партнерских релација на успех у професији (97-103).

Текст је писан јасно, без таутолошке сувишности, тако да ће бити разумљив и интересантан и за оне који нису психолошки довољно едуковани. Подаци изнети у тексту су стручно и научно интерпретирани и доведе се у везу са теоријским основама од којих се пошло у овом истраживању.

У *методолошком делу рада* (104-142), кандидаткиња представља структуру истраживања: проблем, општи циљ и посебне циљеве, детаљно приказане независне и

зависне варијабле, инструменте истраживања, општу и посебне хипотезе истраживања, детаљан опис узорак истраживања по елементима објективне и субјективне успешности, статистичку обраду података и процедуру истраживања.

Део дисертације **Резултати истраживања** (143-191) садржи приказане резултате дескриптивне статистике, као и статистичке анализе релација испитиваних параметара. Осим тога урађена је и анализа могућности предвиђања успешности у војној професији на основу варијабли родитељског прихватања/одбацивања, ауторитарности и емотивног квалитета партнерских релација. Резултати су представљени у преко седамдесет и пет табела јасно означених и именованих са акцентом на истакнутим резултатима.

Део **Анализа и дискусија** (192-229) садржи неколико подцелина у којима се дискутују најважнији резултати: повезаност родитељског прихватања/одбацивања, ауторитарности и квалитета партнерских релација које се пре свега односе на емотивне односе, са елементима успешности у војној професији; повезаност родитељског прихватања/одбацивања са ауторитарношћу и емотивним квалитетом партнерских релација. Интерпретација добијених резултата је урађена коректно у складу са теоријским основама од којих се пошло у овом истраживању. Резултати су поређени са бројним иностраним и домаћим истраживањима у којима су разматрани сродни истраживачки проблеми. Кандидаткиња је указала на извесну дозу опрезности кад се ради о процени квалитета односа у породици порекла испитаника, с обзиром на то да се ради о ретроспективним проценама заснованим на сећању.

У **Закључку** (230-236) кандидаткиња износи најважније налазе претходно спроведених анализа, почев од најважнијег закључка: *професионално су успешнији официри са вишим степеном емотивног квалитета партнерских релација и нижи степеном ауторитарности*, затим професионално су успешнији официри са вишим степеном осећаја родитељске прихваћености и нижим степеном ауторитарности, као и да је виши степен процене родитељског одбацивања повезан са вишим степеном ауторитарности, док је виши степен осећаја родитељског прихватања повезан са вишим степеном емотивног квалитета партнерских релација.

Литература (237-258) обухвата 313 референце на српском и енглеском језику.

Прилози (259-270) садрже комплетне инструменте који су коришћени у емпиријском истраживању.

2. Теоријска и методолошка утемељеност докторске дисертације

Тема докторске дисертације мр Аните Ђорђевић “Породички контекст, ауторитарност и успешност у војној професији” базирана је на испитивању породичног контекста актуелне породице и породице порекла припадника војске, као и на проучавању

ауторитарности, коју традиционално везујемо за успешно прилагођавање војној професији. Успешност у свакој професији, па и војној, јесте мултидетерминисана и у овом докторском раду аутор настоји да сагледа улогу породичних и личносних фактора, како кроз њихове узајамне везе, тако појединачне и удружене доприносе успешности. Уједно успешност сагледава не само кроз традиционално објективне показатеље кроз официрски чин, степен образовања/усавршавања, награђивања, дужности које је официр обављао или тренутно обавља, већ у разматарње узима и категорију субјективне успешности.

Теоријски део рада указује на различите улоге породице у подизању деце и њен значај за развој зреле и аутономне личности. Посебан нагласак се ставља на васпитне стилове у породици порекла, досадашња изучавања и теоријске приступе, као и инструменте коришћене за њихово испитивање. У раду је издвојена Ронерова теорија, која се заснива на проучавању димензије прихватања/одбацивања у васпитању деце. У овој теорији аутор указује на појаву синдрома одбацивања, кога чини низ неповољних карактеристика личности које развијају деца одбацивана од стране својих родитеља и овај синдром се појављује готово универзално у свим културама. Ранија истраживања аутора, која су се односила на породичне афективне образце и васпитне стилова родитеља и њихов значај за професионалну зрелост код ученика војне и цивилне гимназије, указују да ови параметри могу значајно доприносити и даљем професионалном развоју управо због повезаности са професионалном зрелошћу на свимзрастима.

Посебно, у теоријском делу кандидаткиња се бави концептом ауторитарности из угла различитих теоретичара (Фрома, Рајха, Адорна и сарадника, Маслово) као и појмом послушности у истраживањима Милграма и Мареја.

Веома значајно је што се кандидаткиња бави проучавањем партнерских односа у актуелним породицама припадника војне професије, стављајући акценат на емотивни квалитет. Сама војна професија има своје специфичности које могу допринети емотивном удаљавању партнера, па је за успешну каријеру и испољавање пуних потенцијала личности важно испитати улогу задовољавајућег партнерског односа у прилагођавању захтевима професије и напредовању у професији. У овом делу приказане су различите теорије које се баве партнерским односом са посебним нагласком на Спанијеровој теорији партнерског прилагођавања, која је узета као теоријска основа употребљеног инструмента.

У свим подделинама теоријског дела рукописа, јасно је образложен значај наведених породичних параметра који се испитују. Теоријски део рада изложен је на 95 странице текста.

У њему су наведени релевантни извори и налази ранијих истраживања, као и истраживање, али на узорку средњошколаца, које је кандидаткиња већ спровела бавећи се проблемом професионалног избора ученика војне и цивилних гимназија.

Методолошки део рада указује на проблем, циљеве, као и очекивања која налази треба да потврде. Описани су инструменти и процедура испитивања. **Општи циљ овог истраживања** био је да се у светлу Рохнерове теорије родитељског прихватања и одбацивања сагледа улога родитељског васпитног стила у каснијој професионалној успешности у војсци, као и да испита какви су доприноси управо васпитне улоге породице у изградњи ауторитарности и креирању каснијих партнерских односа. Ауторитарност се често везује за успешност у обављању дужности у хијерархијски строго организованим системима какав је и војни систем. Посебна вредност рада је што се бави и актуелним партнерским релацијама испитаника, које у светлу савремених теорија о узајамним утицајима породичног и пословног амбијента на професионалну успешност, представљају окосницу истраживања. Војна професија је по много чему деликатан изазов за партнерске релације и то је веома лепо образложено у овом рукопису. Утолико је оваква концепција истраживања вреднија и потребнија у испитивању професионалне успешности официјерског кадра.

У истраживању су коришћени Упитник успешности у војној професији (конструисан за потребе истраживања), Упитник родитељског прихватања/одбацивања – PARQ (Parental Acceptance/Rejection Questionnaire; Rohner, 1984), Ревидирана Ф скала за процену ауторитарности (Рот и Хавелка, 1973) и Скала прилагођености у дијади - DAS (Dyadic Adjustment Scale; Spanier, 1976) за процену емотивног квалитета партнерских релација. Поузданост примењених инструмената је добра (Алфа Кромбах коефицијенти су у распону од 0,744 до 0,893). Узорак обухваћен истраживањем је намеран и чине га 443 професионалних војних лица запослених у Министарству одбране и Војсци Србије. Структура узорка прилагођена је структури запослених официјера по чиновима и подељен је у шест подузорака и то: потпоручник, поручник, капетан, мајор, потпуковник, пуковник. Одабир и обим узорка, као и праћење критеријума објективне и субјективне успешности представља посебну вредност ове дисертације,

Истраживање је спроведено на великом узорку и подузорцима, што додатно обезбеђује валидност резултата. По броју обухваћених параметара и броју испитаника ово је заиста вредан истраживачки подухват. Одабир инструмената и савремених теорија које леже у њиховој основи, статистичка анализа која је урађена по свим методолошким правилима, добијени резултати који расветљавају релације родитељских стилова, ауторитарности и партнерске прилагођености са објективним и субјективним критеријумима успешности, све заједно говори у прилог томе да је

реч о докторској дисертацији чији су доприноси у разумевању значаја породице за професионални одабир, прилагођеност и успешност војној професији заиста велики. Интерпретација је одмерена и базирана на резултатима истраживања и природи испитиваних научних конструката. Посебно је задовољство видети како су се претпоставке од којих се пошло у истраживање у великој мери потврдиле, како су детаљно анализирани објективни и субјективни критеријуми успешности и како се показало да је веома значајно сагледати и једне и друге параметре успешности. Све то потврђује значај постављеног истраживачког проблема у практичном, стручном и теоријском смислу, тако да налази ове докторске дисертације имају вишеструке импликације. У раду је коришћена релевантна и обимна литература, а библиографски извори су коректно навођени.

На основу анализе резултата у ранијем истраживању породичних чинилаца кључних за избор војне гимназије и на основу анализе добијених резултата у вези са доприносима психолошких, а овде пре свега породичних чинилаца успешности у војсци, види се једна конзистентна развојна линија истраживачких интересовања кандидаткиње мр Аните Ђорђевић. Континуитет у бављењу овом темом неопходан је да би се дошло до значајних стручних и научних резултата. Наравно, посебна вредност ове студије је и сам избор теме, њена актуелност и оригиналност, јер се њоме до сада нико није бавио у било ком од осталих чиниоца система одбране (Министарству унутрашњих послова, Управи царина и др). Ово је важно истаћи, јер је однос према емотивном партнеру запослених у војсци оптерећен радним стресом и фрустрацијама продуженог трајања услед разних отежавајућих околности (материјална примања, стамбена необезбеђеност, становање у различитим градовима и свакодневна реализација специфичних послова).

3. Анализа основних резултата истраживања

Основни проблем истраживања односио се на питање да ли и како успешности у војној професији доприносе породични фактори (они који произилазе из васпитне улоге породице порекла, као и они који произилазе из квалитета актуелног партнерског односа), а како ауторитарна структура личности. Прецизније, спроведено истраживање је имало за циљ да утврди да ли су и како родитељско прихватање/одбацивање, ауторитарна структура личности и квалитет емотивних релација међу партнерима, повезани са успешношћу у војној професији.

Најважнијим резултатом истраживања можемо сматрати добијену повезаност ауторитарности и елемената објективне успешности и повезаност квалитета партнерских релација са елементима субјективне успешности у војној професији. Официри са вишим степеном ауторитарности су чешће у нижим чиновима и са нижим службеним оценама, док су испитаници са умереним (нижим) степеном ауторитарности у вишим чиновима и са вишим службеним оценама.

Официри задовољнији емотивним квалитетом у партнерској релацији према параметрима субјективне успешности јесу професионално успешнији од официра који су мање задовољни. Значајан је и налаз да су официри који су своје родитеље доживели топлим и прихватајућим проценили нижи степен ауторитарности и веће задовољство емотивним квалитетом партнерске релације. Овај резултат је у складу са теоријском основом рада и ранијим истраживањима других аутора. Такође, недвосмислено указује на важност породичног контекста као основе здравог раста и развоја личности.

4. Закључак и предлог

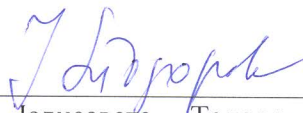
Тема коју је кандидаткиња мр Анита Ђорђевић одабрала, актуелна је, теоријски утемељена и методолошки адекватно истражена. Резултати значајно доприносе сазнањима о породици као предиктору професионалне успешности у војсци. Теоријски приступ, анализа и интерпретација резултата истраживања засновани су на научним критеријумима и стандардима, а рад је у целини дао значајан допринос сагледавању породичног контекста као предиктора прилагођености и успешности у војној професији. Налази се могу имплементирати у наставне програме војног школства (првенствено предмет Војне психологије) и планове обуке запослених у Министарству одбране и Војсци Србије, иновацију селекционих процеса и модификацију психолошких критеријума селекције и каријерног вођења.

У закључку, Комисија сматра да докторска дисертација под називом: „Породични контекст, ауторитарност и успешност у војној професији”, мр Аните Ђорђевић, задовољава све постављене захтеве за израду дисертације и представља оригиналан и вредан допринос науци.

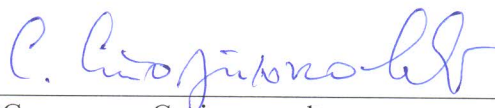
На основу прегледа и оцене рукописа докторске дисертације, дајемо позитиван извештај о оцени докторске дисертације и предлажемо Наставно-научном већу Филозофског факултета Универзитета у Нишу, да се мр Анити Ђорђевић одобри усмена одбрана докторске дисертације.

Чланови Комисије:

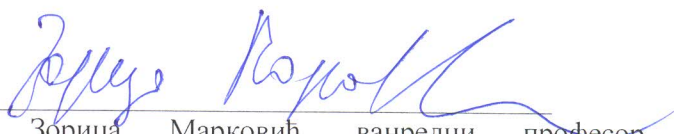
У Нишу, 22. септембар 2015. године

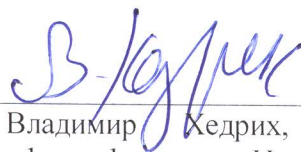
Др Јелисавета Тодоровић, редовни професор
Филозофског факултета у Нишу (ментор)

Др Снежана Стојиљковић, редовни професор
Филозофског факултета у Нишу

Др Зорица Марковић, ванредни професор
Филозофског факултета у Нишу

Др Владимир Кедрић, ванредни професор
Филозофског факултета у Нишу

Др Миланко Чабаркапа, ванредни професор
Филозофског факултета у Београду